

SŁOWO WSTĘPNE

W październiku 2014 r. minęła 10 rocznica śmierci prof. zw. dr. hab. Józefa Kukułki. Dziesięć lat temu odszedł od nas wybitny uczony, historyk, politolog, współtwórca polskiej nauki o stosunkach międzynarodowych, autor fundamentalnych prac teoretycznych, długoletni pracownik naukowo-dydaktyczny Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, współtwórca i wieloletni dyrektor Instytutu Stosunków Międzynarodowych na tym wydziale, wychowawca wielu pokoleń studentów, badaczy i uczniów. Ta śmierć wstrząsnęła środowiskiem naszego Instytutu, Wydziału i Uniwersytetu, a także całą polską społecznością badaczy stosunków międzynarodowych.

Pozostały po Nim wybitne dzieła, odkrywcze myśli, notatki z wykładów i seminariów naukowych, wzory solidnego warsztatu badawczego i postawy rzetelności naukowej, a także wypromowani absolwenci, doktorzy i uczniowie, oraz wdzięczna pamięć tychże, Jego przyjaciół i współpracowników. Część Jego uczniów funkcjonuje w Zakładzie Historii i Teorii Stosunków Międzynarodowych, którym Profesor kierował w latach 1990–2003.

Profesor J. Kukułka z rodzinnego chłopskiego domu w Galicji wyniósł głód wiedzy i heroiczny wręcz upór w zdobywaniu wykształcenia w trudnych czasach okupacji hitlerowskiej i siermiężnej Polski w latach stalinizmu. Stopień kandydata nauk (odpowiednik stopnia doktora) historycznych uzyskał w 1958 r. w Polskiej Akademii Nauk.

Nie mogąc znaleźć pracy odpowiadającej Jego kwalifikacjom zaangażował się w 1956 r. w działalność na rzecz reaktywowania Związku Młodzieży Wiejskiej. To związało Go z ruchem ludowym – Zjednoczonym Stronnictwem Ludowym, a po rozpoczęciu transformacji ustrojowej w Polsce – z Polskim Stronnictwem Ludowym. Działalność polityczna, równoległa do pracy naukowej, nie ograniczała rzetelności Jego badań naukowych. Mogą to w pełni potwierdzić uczestnicy prowadzonego przez Profesora seminarium doktorskiego i habilitacyjnego. Sam miałem takie doświadczenie z tych seminariów. Na seminariach naukowych i w codziennych kontaktach z Profesorem

ujawniało się natomiast Jego cenne doświadczenie z pracy w dyplomacji. To wzbogacało dowodami z praktyki polityczno-dyplomatycznej Jego publikacje, w tym teoretyczne.

Profesor J. Kukułka dołączył do społeczności Uniwersytetu Warszawskiego w 1972 r. Sprawował różne funkcje kierownicze na Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Politycznych, w tym w Instytucie Nauk Politycznych, w latach 1977–1990 był dyrektorem Instytutu Stosunków Międzynarodowych, który współtworzył, a później pozostał naukowym „guru” naszego Instytutu. Uważał, i nam, swoim uczniom, przekazywał fundamentalną prawdę, że Uniwersytet i profesorowie są dla studentów. Był niesamowicie sumienny w prowadzeniu zajęć dydaktycznych. Wniósł wielki wkład w kształcenie kadr. W Jego seminariach naukowych uczestniczyli młodzi uczeni z licznych uczelni spoza UW. Wypromował blisko 300 magistrów, 30 doktorów, doradzał w przygotowaniu i recenzował kilkadziesiąt rozpraw habilitacyjnych, przewodniczył komisji wydziałowej ds. awansów profesorskich, był także członkiem Komisji Senackiej ds. Rozwoju Kadr Naukowych i Dydaktycznych UW (1999–2002).

Najgłębszy i najtrwalszy ślad, jaki pozostawił po sobie Profesor Józef Kukułka stanowi jego dorobek naukowy. W bibliotekach pozostały Jego liczne pionierskie publikacje z historii i teorii stosunków międzynarodowych. Nowe światło na stosunki polsko-francuskie po traktacie wersalskim rzuciła opublikowana w 1970 r. Jego rozprawa habilitacyjna *Francja a Polska po traktacie wersalskim (1919–1922)*. Podstawy teorii nowej dyscypliny naukowej – nauki o stosunkach międzynarodowych nakreślił Profesor w opublikowanej w 1978 r. książce *Problemy teorii stosunków międzynarodowych*. Praca ta została przetłumaczona na język rosyjski (1980) i chiński (1987). Już ta publikacja sprawiła, że Jego nazwisko zaczęło być znane nie tylko w polskiej, ale i międzynarodowej społeczności akademickiej. W 2000 r. Profesor J. Kukułka dał pełny wykład ogólnej, spójnej teorii stosunków międzynarodowych, publikując pracę *Teoria stosunków międzynarodowych*. Trzy lata później wydał popularyzujący Jego teorię podręcznik *Wstęp do nauki o stosunkach międzynarodowych*. W tych publikacjach, jak i w dziesiątkach innych poświęconych różnym aspektom współczesnych stosunków międzynarodowych, Profesor prezentował spójne politologiczne podejście, a równocześnie interdyscyplinarne ujęcie zjawisk i procesów międzynarodowych. Jego prace cechuje niezwykle konsekwentna dyscyplina metodologiczna i logiczny wywód, uargumentowane sądy; inspirują one do dalszych badań. Niewątpliwie stanowi to wielki wkład w rozwój nauki o stosunkach międzynarodowych. Profesor Kukułka sformułował twierdzenia tej nauki, takie jak: prawo internacjonalizacji, prawo instytucjonalizacji, prawo oddziaływań międzynarodowych, prawo współzależności międzynarodowych. Analizując rozwój i zmienność stosunków międzynarodowych zauważył prawo pulsacji międzynarodowych. Poza wartością eksplanacyjną publikacji Profesora, pionierskie znaczenie ma Jego wielokrotnie wydawana monumentalna *Historia współczesna stosunków międzynarodowych*.

Profesor Kukułka nie był zwolennikiem multiplikacji swoich publikacji naukowych, jeśli decydował się na napisanie artykułu czy książki, zawsze była to rzecz

nowa, oryginalne ujęcie, nowe opracowanie. Każda Jego większa praca przed opublikowaniem była przedmiotem dyskusji na seminarium, zebraniu Zakładu czy Instytutu lub konferencji naukowej. Właśnie konferencje instytutowe i dyskusje w szerszym gronie były Jego ulubioną formą dochodzenia do twierdzeń naukowych. To dzięki Jego inicjatywom i wielkiemu wkładowi pracy Instytut Stosunków Międzynarodowych stał się głównym akademickim ośrodkiem badań nad stosunkami międzynarodowymi w Polsce.

Profesor Kukułka był bezgranicznie oddany pracy naukowej i kształceniu studentów, zawsze lojalnym wobec najbliższej mu placówki naukowej i człowiekiem Uniwersytetu. Podejmując nowe przedsięwzięcia był odważnym romantykiem, realizując je – niezwykle pracowitym i rzetelnym pozytywistą. Był nieprzeciętną, wielką osobowością i autorytetem naukowym. Stawiał ambitne zadania sobie i swoim najbliższym współpracownikom. Najbardziej wymagającym był wobec swoich uczniów. Jestem jednym z tych, którzy mieli zaszczyt z Nim pracować, pod Jego okiem się uczyć i na Nim się wzorować, a przy tym przeżywać wspaniałą przygodę intelektualną. Jestem dumny z tego.

Dzisiaj, 10 lat po śmierci Profesora Józefa Kukułki, możemy tylko przypomnieć Jego dorobek naukowy. Był to dorobek różnorodny i wielowątkowy. Niech więc oddawany do rąk Czytelników 50. tom periodyku Instytutu Stosunków Międzynarodowych – „Stosunki Międzynarodowe–International Relations” będzie naszym skromnym hołdem dla twórczości naukowej naszego niezwyklego Profesora i Mistrza.

Wszystkim Autorom artykułów zamieszczonych w niniejszym tomie, którzy w swojej aktywności naukowej i pracy zawodowej spotykali się z Profesorem Józefem Kukułką i zechcieli przyczynić się do uczczenia Jego pamięci, serdecznie dziękuję.

Pragnę także wyrazić wdzięczność Profesorowi Stanisławowi Bieleniowi za pomoc w przygotowaniu specjalnego wydania oraz za 15-letnią pracę jako redaktora naczelnego naszego czasopisma.

Prof. dr hab. Ryszard Zięba
Kierownik Zakładu Historii i Teorii
Stosunków Międzynarodowych